

Compositie-workshop

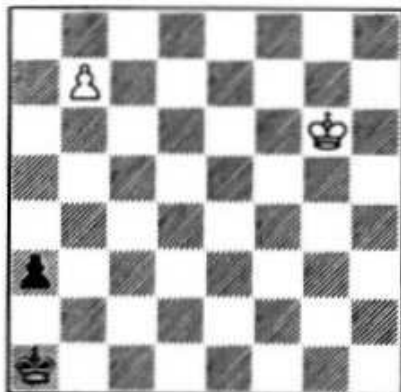
door Wouter Mees

Geen studie zonder componist! Om de compositie-activiteit te stimuleren had ARVES in het Max Euwe Centrum een workshop georganiseerd.

Wat drijft de mens tot het componeren van een studie? Heel simpel: omdat hij het toch niet kan laten. Dat geldt voor elke schaakactiviteit. Niets buitengewoons dus. De componist-in-spé is getroffen door iets moois, iets bijzonders, iets paradoxaals; een gemiste kans in een partij, of zomaar een mooie droom. En dat wil hij nu in veredelde vorm laten zien. Hoe maak je van zo'n droom een studie? Tja, een cursus bestaat niet. Gewoon doen! En kijken hoe anderen het doen, of gedaan hebben.

Moeilijk? Ja, dat wel! En je moet er geduld voor hebben. Moet je er goed voor kunnen schaken? Neen! Dat had de lezer misschien niet verwacht. Ons lid Ignace Vandecasteele, die heel wat mooie studies op zijn naam heeft staan, beweert niet "gewoon" te kunnen schaken. Mogelijk is dat een Belgenmop. Maar ook van de grote componist Koroljkov - die de helft van de moderne thema's bedacht heeft - werd verteld dat hij "op het bord" geregeld van zijn vrouw verloor. En dat betekent in onze potsierlijke macho-wereld steevast dat hij er dus niet veel terecht bracht.

Gewoon beginnen dus. De vijftien deelnemers werden in groepjes van drie of vier opgesplitst, met de opdracht in een paar uur een (begin van een) studie op poten te zetten. Om hier enige lijn in te krijgen was voor deze workshop een thema opgegeven: "Uitstel van promotie". Zeer ruim gesteld; maar wat is daar nu het bijzondere aan? Wel, de promotie van een pion is voor de schaker zo iets als het winnen van de hoofdprijs. En om dat uit te stellen moet je wel een bijzonder motief hebben.

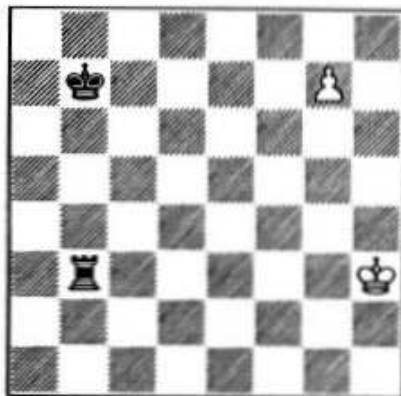

1) Wit aan zet wint

Als voorbeeld een stelling die met enige aanpassing is ontleend aan *The Pawn Alphabet* van Marinus Verburg, een reeks boekjes waarin alle eindspelen met uitsluitend één of twee pionnen in kaart zijn gebracht. Bij de gegeven stelling faalt $1. b8\text{♞? a2}$, waarna een bekend remiseslot van dame tegen randpion is ontstaan. Goed voor winst is $1. \text{♞f5 a2}$ $2. \text{♞e4 ♜b2}$ en nu pas $3. b8\text{♞+}$,

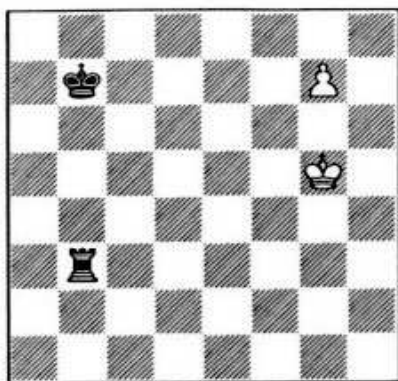
waarna door de nadering van de witte koning de winst verzekerd is.

En daar zit je dan met z'n vieren om het bord. Hoe te beginnen? Een pion op de zevende rij, en beide koningen op willekeurige velden. Wat zou het motief kunnen zijn om die pion niet direct te laten promoveren?

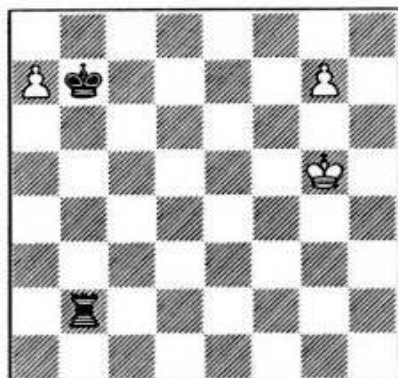
2) Wit aan zet wint

Voordat de pion op g7 aan promotie toekomt moet de witte koning, die "in schaak" staat, een veilig heenkomen zoeken: $1. \text{♞g2}$ (ook $1. \text{♞h2}$ is goed; maar niet $1. \text{♞g4?}$ of $1. \text{♞h4?}$) $1... \text{♞b2+}$ $2. \text{♞f3 ♞b3+}$ $3. \text{♞f4}$ (de witte koning moet de g-lijn bewaken) $3... \text{♞b4+}$ $4. \text{♞f5 ♞b5+}$ $5. \text{♞f6 ♞b6+}$ $6. \text{♞f7}$ en nu pas $7. g8\text{♞}$. Waar hebben wij dat eerder gezien? Maar we waren het er gauw over eens dat "uitstel" vrijwillig moet zijn, en daar is bij dit voorbeeld geen sprake van. Niet thematisch dus!

3) Wit aan zet wint

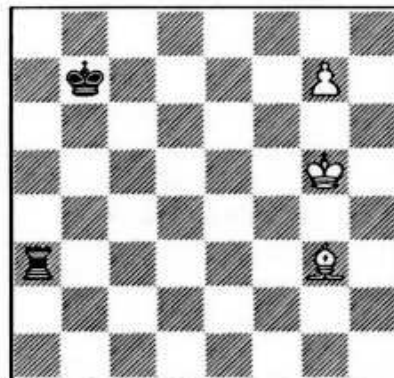
Wel is er bij diagram 3 sprake van uitstel, althans voor wat betreft de eerste zet: **1.♔f4** en na **1...♚b4+** gaat het verder als bij diagram 2.

4) Wit aan zet wint

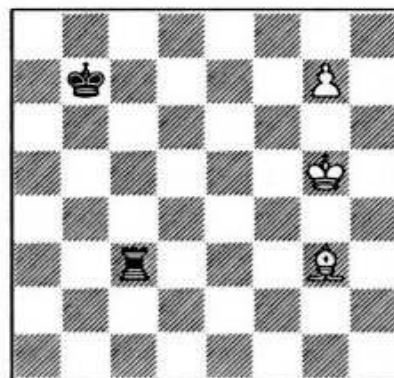
Even verder exploreren. In diagram 4 redt de witte koning het niet tegen de zwarte toren. Een extra pion moet uitkomst brengen: door **1.a8♖+** **♔xa8** wordt de zwarte koning naar de achterste rij gelokt (mooi woord voor gedwongen!), waarna **2.g8♖+** met zetwinst kan geschieden. Niet bepaald subtiel! Kan dat lokken niet zonder dwang gebeuren? Terzijde: koning en dame winnen "volgens het boekje" bijna altijd tegen koning en toren. In de spel-praktijk zal dat misschien niet meevallen, maar

daar behoeven wij ons als componist lekker niets van aan te trekken!

5) Wit aan zet wint

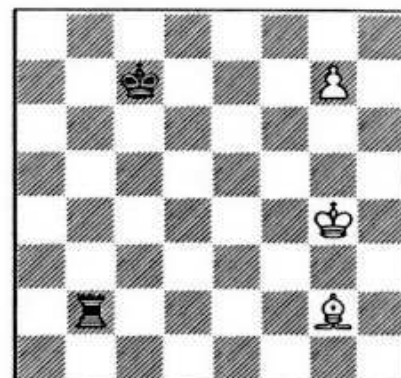
Eén van de doelstellingen is natuurlijk, het uitstel tot meer dan één zet uit te breiden. Diagram 5 geeft een eerste poging. Op **1.g8♖?** volgt natuurlijk **1...♚xg3+**, en er dreigt **♚a8**. Daarom **1.♙b8!** **♔xb8** **2.g8♖+**; of **1...♚a1** **2.♔g4** (**2.♔h4** is ook goed) **2...♚g1+** **3.♙g3** enzovoort. Merk op dat **1.♙d6?** **♚a8** **2.♙f8** **♚a2/1!** onvoldoende is voor winst.

6) Wit aan zet

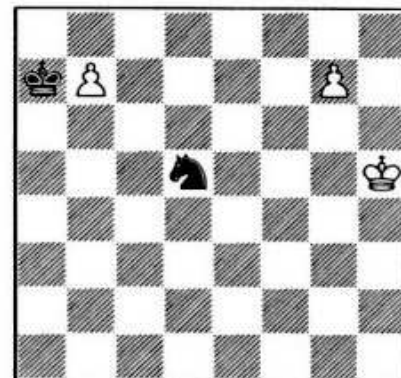
Blijft de vraag of het niet helemaal zonder "geweld" kan. Verplaats **♚a3** naar c3 (diagram 6); dan komt **1.♙c7** **♚xc7** **2.g8♖**, of **1...♔xc7** **2.♔f4** in beeld. Mis! Na **1...♚c1!** is er

geen winst. We moeten gaan schuiven:

7) Wit aan zet wint

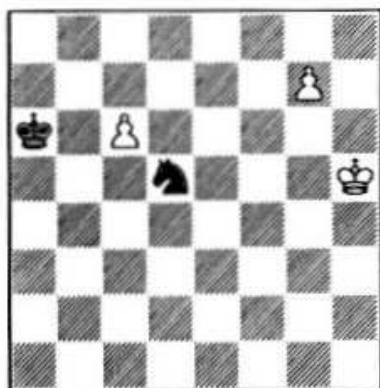
Nu gaat **1.♙b7** **♚xb7** **2.g8♖** of **1...♔xb7** **2.♔f3** **♚b3+** **3.♔f4** **♚b4+** **4.♔f5** **♚b5+** **6.♔f7** en **7.g8♖** En op **1...♚b1** volgt **2.♔g3** **♔xb7** **3.♔g2**, respectievelijk **2...♚b3+** **3.♔f4**, op naar f7. Wederom: waar hadden wij zoiets eerder gezien?

8) Wit aan zet wint

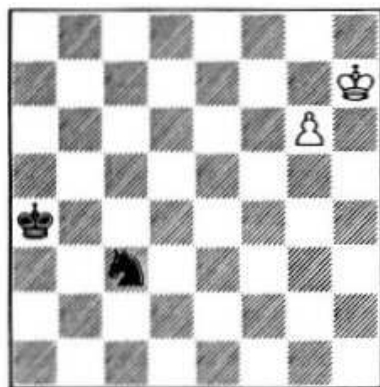
In elk geval aanleiding voor ons om het met ander materiaal te proberen. Nu bood vervanging van de zwarte toren door een zwarte loper weinig perspectief. Maar vervanging door een zwart paard leek ons wel wat. En zo kwam diagram 8 op het bord. Niet **1.g8♖?** **♔f6+**, maar eerst **1.b8♖+** **♔xb8**, en daarna **2.g8♖+**. Helaas, **1.♔g6** **♔e7+**

2.♔f7 ♖f5 3.b8♖+ doet het ook.

9) Wit aan zet wint

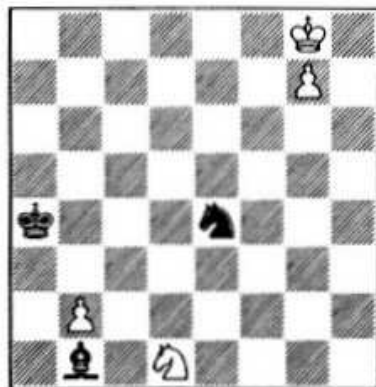
Een onbeholpen poging om "daar wat aan te doen" maakt de zaak nog erger (diagram 9). Niet alleen gaat nu zowel 1.c7 (1...♖b7 2.c8♖ of 2.♔g6) als 1.♔g6 ♖e7+ 2.♔f7 ♖f5 3.c7, maar bovendien komt er nu een kanjer van een dual: (3.c7) 3...♖h6+ 4.♔g6, doch ook 4.♖e6/f7 ♖b7 5.♔d7. Een vleugje "Réti-manoeuvre" dus [Zie de studie van Réti in het artikel van Buijs & Hendriks]. Dat trok ons wel aan, al leek de uitwerking nog naar niks; dan moesten die andere mogelijkheden tot winst eerst uit de weg geruimd worden.

10) Wit aan zet wint

Verplaatsing van de witte koning naar h7 bracht de verrassing, dat die c-pion eigenlijk best gemist kon worden (diagram 10).

Na 1.g7 ♖d5 wint wit met 2.♔g8! en niet anders. Er dreigt 3.♔f7. Op 1...♖e7+ wint 2.♔f8! (2...♖g6+ 3.♖e8 enzovoort). En op 1...♖f6+ 2.♔f7 (2...♖g4 3.♔g6 enzovoort). Ten derden male: waar hadden wij zoiets eerder gezien? Van later zorg! Het ging er nu om dit gegeven met een eenvoudige inleiding af te ronden.

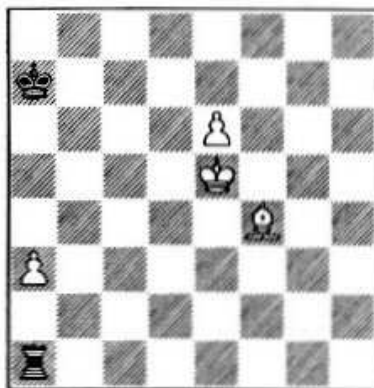

11) Wit aan zet wint

In diagram 11 wint wit aan zet door 1.♖c3 (om het zwarte paard weg te lokken) 1...♖xc3 2.b3+! (tegen 2...♖a2) 2...♖b4 3.♔h8 ♖h7 4.♔xh7 ♖d5 5.♔g8 (5...♖e7+ 6.♔f8/♖f6+ 6.♔f7, zoals hierboven aangegeven). En toen was het helaas tijd om te stoppen...

Thuis gekomen was het zaak de puntjes op de i te zetten. De hier getoonde stellingen zijn dan ook wat "geretoucheerd"! Ook was het onze plicht te snuffelen naar de oude bekenden "die wij al eerder gezien hadden..." We kwamen onder andere de volgende studies tegen:

H. Mattison Rigasche Rundschau 1914

12) Wit aan zet wint

Winst door 1.♖e3+ ♖b7 2.e7 ♖xa3+ 3.♖a7 ♖a1 4.♔f4! ♖f1+ 5.♖f2 ♖xf2+ 6.♖e3.

H. Rinck Pelayos 1938

13) Wit aan zet wint

Winst door 1.b7 g4 2.♖e5 ♖xe5 3.♔b8 g3 (3...♖c6+ 4.♔c7/♖d7+ 4.♔c8) 4.♔c7 g2 5.b8♖ g1♖ 6.♖h8+ ♔g5 7.♖xg7+ (Zie EBUR 5[1993], nrs. 2 & 3: Anti-Anticipatie).

Niets nieuws onder de zon dus! De vraag rijst wat dat er nu eigenlijk toe doet... Van Dr. Euwe is de uitspraak dat elke beginnende schaker in zijn ontwikkeling de historische lijn pleegt te volgen.